

***

Думаю, що враження від побаченого й почутого для кожного, хто брав участь у навчально-методичному семінарі з історії Другої світової війни та історії Голокосту в Європі, який відбувся в Меморіальному музеї «Яд Вашем» у листопаді 2009 р., формується як завдяки знайомству з країною, так і тих лекцій, що були прослухані учасниками групи. Щодо першого, то перебування в епіцентрі святих для трьох релігій місцях зумовлює особливий емоційний стан. Проте не тільки Єрусалим, але й екскурсія Ізраїлем сприймається як подорож сторінками Святого Писання, що поєднується з усвідомленням того, в яких складних природно-кліматичних та геополітичних умовах євреям вдалося реалізувати свою державну ідею.

Хоча екскурсійна частина бачиться важливим компонентом логістики семінару, його осердя, безперечно, – науково-методична частина. Практично всі проведені ізраїльськими вченими лекції базувалися не на відтворенні фактологічних сюжетів, а навпаки – ґрунтувалися на засадах концептуалізації. Таким чином на прикладі тих чи інших фактів вибудовувалися теоретичні положення. Враховуючи фактор викладачів – представники ізраїльської наукової школи – це створило умови знайомства з тими підходами, які обстоюються її представниками. Так, наприклад, д-р Іріт Абрамскі була відвертою в тому, що останнім часом «Яд Вашем» все більше схиляється до вивчення не тільки Голокосту, але й інших актів геноциду. Це – не лише передумова для їх порівняння. Саме зіставлення злочинів проти людства бачиться передумовою визначення особливого в Шоа.

Методологічний «ключ» численних лекцій, що прочитані представниками ізраїльської наукової школи, слід, на наш погляд, вбачати в самій назві наукового центру, котрий виступав приймаючою стороною – «Яд Вашем» («Пам'ять та ім'я»). Саме такий підхід – збереження пам'яті про жертв Голокосту шляхом відтворення долі мільйонів євреїв, які стали жертвами нацизму, тих конкретних людей, чие життя було перерване злочинцями, є, скажемо так, концептуальною візиткою сучасної ізраїльської історичної школи в царині геноцидології. Наше міркування підтверджується тим фактом, що кульмінацією музею «Яд Вашем» є саме зала імен. Справляючи високе емоційне враження на екскурсантів, вона є відображенням сповідуваного працівниками меморіального музею дискурсу дослідження і викладання Голокосту. Дискурсу, який сприяє осягненню цієї трагічної сторінки історії через долю конкретної людини. Таким чином сукупність долі жертв, їхніх поневірянь, трагедій, мучеництва, звитяги тощо є фундаментом, на якому зростають загальні «сюжетні лінії» Катастрофи європейського єврейства.

Теоретичний дискурс став прикметною ознакою семінару. Відтак важко перелічити всіх тих лекторів, які презентували своє бачення концептуалізації історії євреїв на різних історичних етапах. Назвемо хіба що тих, хто, з нашої точки зору, був найяскравішим і переконливим. Це, окрім вже згаданої І. Абрамскі, Зеєв Дашинський, Ілля Лур'є, Наталія Сігал, Арон Шнеєр, Рафі Ваго, Зоя Копельман. Так, скажімо, остання презентувала міркування, що формують один з дискурсів філософії історії. Тим часом Рафі Ваго зосередив увагу на компаративістиці Голокосту й інших актів геноциду, що відбулися в ХХ ст.

Враження про семінар формуються, безперечно, й завдяки рефлексіям, що зумовлені зустріччю з тими, хто пережив Голокост. Зізнаємося: спілкування з ними справляє неоднозначне враження. З одного боку, це ті, хто розповідає про геноцид не за інформацією почерпнутою з книжок чи архівних документів. Вони – безпосередні учасники подій, ті, хто вже понад шість десятиліть несе в собі пам'ять про ті трагічні й страхітливі водночас сторінки єврейського народу. Водночас їхні розповіді спонукали в мені відчуття провини за те, що наша зустріч «змушує» цих людей ще раз проходити ті стежки, що формують поле болю цих поважних, літніх людей...

Важливим компонентом семінару слід вважати зосередження уваги його організаторів на проблемі викладання історії Голокосту. Це суспільно значиме завдання

реалізовано завдяки проведенню кількох тренінгів. Відомі, на перший погляд, методики реалізовані на основі використання таких історичних джерел, постановки таких завдань, котрі, зізнаємося, інколи заводили в глухий кут і тих, хто не є новачком у темі геноциду. Відтак яскраво проілюстровано науковий і виховний потенціал проблемного методу навчання.

Поруч із відомими нам методиками організатори семінару репрезентували й ті, які здебільшого залишаються осторонь інструментарію українських вчителів-істориків та викладачів вищих навчальних закладів (відображення Голокосту в поезії й красному письменстві), а також у документальних і художніх фільмах. Своєрідний акорд у цьому питанні прозвучав в останній день, коли були оголошені принципи викладання геноциду фахівцями Музею «Яд Вашем». Це вкотре засвідчило чітку логістику семінару, його високий рівень організації.

Враження від побаченого формуються й завдяки знайомству з комеморативною політикою держави. Сам «Яд Вашем» – яскраве свідчення цього. Йдеться не тільки про музей і/чи численні пам'ятники, що знаходяться на його території й криють у собі потужний інформаційний потенціал. Йдеться про зразок політики держави, яка послідовно формує політику пам'яті, цілеспрямовано й безпосередньо здійснює її.

Все побачене й усвідомлене формує відчуття вдячності як українським колегам (власне – працівникам Українського центру вивчення історії Голокосту), так і ізраїльським вченим, чия громадянська й наукова активність дали можливість перебувати в лоні потужного наукового дійства. Це не тільки емоційний заряд для тих, хто був учасником семінару, але й щедра наукова допомога тим, хто викладає тему Голокосту в навчальних закладах України.

*Максим Гон,
доктор політичних наук,
м. Рівне*